

Βασίλης Φιοραβάντες, *Γεράσιμος Σκλάβος - Αφαίρεση, τραγικότητα, μοντερνισμός, Παρουσία, Αθήνα 1994*, σσ. 230

Για προσωπικότητες όπως ο γλύπτης Γερ. Σκλάβος, για το «φαινόμενο Γεράσιμος Σκλάβος», καθώς σημειώνει χαρακτηριστικά ο Βασίλης Φιοραβάντες, η υπάρχουσα βιβλιογραφία φαίνεται πάντοτε ελλειπής. Αυτή την έλλειψη, με πολύ στοχασμό και περισσότερο φόρτο αγωνίας, εμβολίζει με την παρούσα μελέτη του ο Β. Φιοραβάντες. Και την εμβολίζει αποτελεσματικά, με δυνάμεις που αποκαλύπτονται από την πρώτη κιόλας ανάγνωση του βιβλίου.

Μετά από ένα ολιγοσέλιδο (σσ. 13-19), αλλά μεστό και περιεκτικότερο προλογικό σημείωμα, ο συγγραφέας εισάγεται στον κύκλο του προβλήματός του με μια συνοπτική βιογραφική παρουσίαση του γλύπτη (σσ. 20-23), μέσα από την οποία μεθοδικά και αβίαστα εκτυλίσσεται η διαμόρφωση της θέωσης του κόσμου του νεοέλληνα, κεφαλονίτη καλλιτέχνη, που φαίνεται να εδράζεται σε δύο διαφορετικούς κόσμους, σε δύο διαφορετικές κοινωνίες: την ελληνική και τη γαλλική. Και αντιδρά ο Σκλάβος σ' αυτούς τους δύο κόσμους από τους οποίους επηρεάζεται, κι ο συγγραφέας εύστοχα υπογραμμίζει: «Αυτή η διπλή σύγχρουση... απετέλεσε και τη βάση της καλλιτεχνικής του δημιουργίας...».

Ακολουθεί ένα επίσης ολιγοσέλιδο (σσ. 35-41) κεφάλαιο, που επιγράφεται «Αισθη-

τική και ιδεολογία» κι όπου ο συγγραφέας προσδιορίζει ευθύς εξαρχής τον προορισμό του παραθέτοντος ως υποκεφαλίδα προσδιοριστική ρήση του Αντόρνο.

Ωστόσο, φαίνεται ότι ο συγγραφέας εστιάζει τον κύκλο των επιμέρους προσεγγίσεων στην *Αφαίρεση* και στην *Τραγικότητα* του γλύπτη· γι' αυτό και οι ενότητες που ακολουθούν με τους τίτλους «Αφαίρεση και τραγική θεώρηση» και «Τα όρια της τραγικής θεώρησης» (σσ. 42-107) είναι, οπωσδήποτε, περισσότερο εκτεταμένες και αποκαλύπτουν μια ιδιαίτερη εμμονή του συγγραφέα στην επεξεργασία των εννοιών του. Εδώ ο Β. Φιοραβάντες, με συχνές αναφορές στους δασκάλους του Σκλάβου, Τόμπρο και Ζαντκίν, την επιρροή των οποίων στον Σκλάβο θεωρεί, βέβαια, δεδομένη αλλ' όχι κι εγγλωβιστική, και με εύστοχες επίσης αναφορές στα χειρόγραφα που άφησε ο γλύπτης καταβάλλει προσπάθεια να προσδιορίσει την *Αφαίρεση* του Σκλάβου: «Η *Αφαίρεση* στον Σκλάβο, σημειώνει, προέρχεται από την απομάκρυνσή του από τον εξωτερικό κόσμο σε συνεχή κατάπτωση, και παράλληλα συνίσταται στο γεγονός ότι προσέδωσε μια πρωταρχικότητα στο πνεύμα... Ως προς τα βασικά στοιχεία της η *Αφαίρεση* στον Σκλάβο δεν διαφέρει ουσιαστικά από την ιστορική, μόνο που προστί-

θεται μια έντονη τραγική διάσταση, η οποία ήταν εμμενής (στον Σκλάβο) και ίσως εντονότερη από την υπάρχουσα τραγικότητα σ' όλη σχεδόν τη μοντέρνα τέχνη». Προσδιορίζει, δηλαδή, ο συγγραφέας μια ριζική, ολική και «αδιόρθωτη» ρήξη του Σκλάβου με το κοινωνικό περιβάλλον: «Η ζωή και η τέχνη, η ψυχή και οι μορφές, συνιστούν μια αδιάσπαστη ενότητα στον Σκλάβο, οι οποίες καθορίζονται απόλυτα από την πλήρη και ριζοσπαστική ρήξη του με τον υπάρχοντα ξεπεσμένο κόσμο».

Ακολουθούν οι ολιγοσέλιδες ενότητες «Ο Σκλάβος και η ελληνική πρωτοπορία του Παρισιού» (σσ. 109-115), «Σκλάβος και τεχνική» (σσ. 117-127), «Η κοινωνική διάσταση της Αφαίρεσης» (σσ. 129-142) και «Τα ιστορικά όρια της ουτοπίας» (σσ. 143-148). Κι αφού ο συγγραφέας μέσα από τις ενότητες αυτές προσδιορίζει στοιχεία ιστορικά, κοινωνικά και επιστημονικά, υποδομικά μιας γόνιμης, συνταγμένης στον χώρο και στο χρόνο προσέγγισης του γλύπτη, με μια εύστοχη δομικά ανάταση παραμένει αρεκτά (σσ. 149-192) στο διαλεκτισμό του Σκλάβου, συνθέτοντας την ενότητα «Η διαλεκτική της τραγικότητας ή η τραγικότητα της διαλεκτικής», όπου αναλύονται —σε συνδυασμό πάντοτε με άλλες φιλοσοφικές και αισθητικές παραμέτρους— τα προβλήματα που θέτει ο ίδιος ο Σκλάβος: ο κλασικισμός, ο μοντερνισμός και η τραγικότητα.

Τα συμπεράσματα που συνάγει ο συγγραφέας οδηγούν στη γνώση ότι η απαισιοδοξία του Σκλάβου, επειδή περνά από τον δίαυλο της διαλεκτικής, δεν τον εμποδίζει να δημιουργεί και καταλήγει χαρακτηριστικά: «Σε τελική ανάλυση, το έργο του Σκλάβου στην ολότητά του διαπερνάται από τη διαλεκτική της αισιοδοξίας και της απαισιοδοξίας, που είναι και ένας από τους κύριους προσδιορισμούς του μοντέρ-

νου έργου γενικότερα, όταν αυτό δεν ταυτίζεται με μια κυριαρχικά απαισιόδοξη οπτική».

Η μελέτη κλείνει με δύο ακόμη μικρότερες ενότητες. Η πρώτη που τιτλοφορείται «Προς την εμμενή αρνητικότητα» (σσ. 119-204) είναι και η κορύφωση —εύστοχα δομημένη σ' αυτή τη θέση— της διαλεκτικότητας της ζωής και του έργου του Σκλάβου η οποία οδηγεί στην τραγική λύση, που είναι και η μόνη διέξοδος στο δράμα του, διότι, όπως σημειώνει ο συγγραφέας, «ο από μηχανής θεός δεν μπορεί να επέμβει στην τραγωδία του Σκλάβου». Έτσι, ο αδικοχαμένος, θα λέγαμε, μεγαλύτερος μοντέρνος γλύπτης στον ελλαδικό, τουλάχιστον, χώρο μέσα ακριβώς από τη δημιουργική διαδικασία του, μέσα από μια έντονη διαλεκτική παρουσία, καταλήγει στην αμφισβήτηση της κοινωνίας που «υποβιβάζει τον άνθρωπο στο μηδέν». Κι ο συγγραφέας κλείνει με την τελευταία ενότητα: «Ο Σκλάβος, τα Επτάνησα, ο Μοντερνισμός». Εύστοχη δομική κατάληξη: ένα δέσιμο, μια θεώρηση τελική, σε συνδυασμό με το χώρο που έδωσε το φως στο γλύπτη.

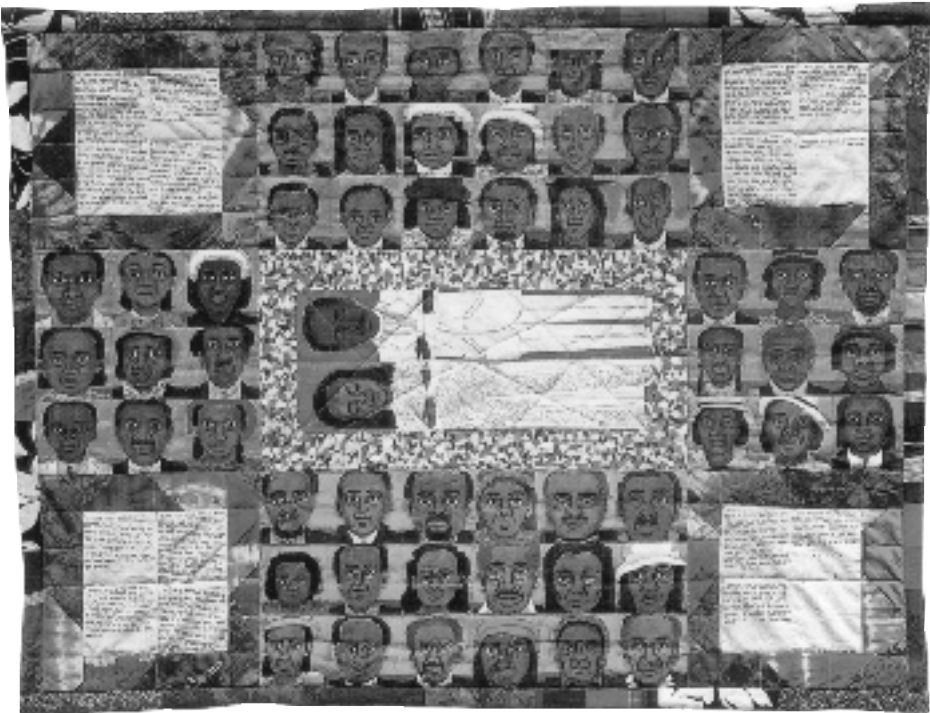
Όλα τα κείμενα της έκδοσης, που μερικά, όπως σημειώνει ο ίδιος ο συγγραφέας είναι επιμέρους προγενέστερες δημοσιεύσεις αναμορφωμένες και συμπληρωμένες, ορίζονται από αξιόλογη βιβλιογραφική τεκμηρίωση με προτεραιότητα, βέβαια, το γνωστό έργο —πηγή και αφηγηρία— του Ζερβού. Οι αναφορές μάλιστα στο έργο του τελευταίου είναι ιδιαίτερα συχνές και επίμονες.

Ωστόσο, η καινούργια αυτή μελέτη για τον Γεω. Σκλάβο παρουσιάζει και νέα στοιχεία, αλλά και πρωτοπορεί στη διαλεκτική τους σχέση. Τα επιμέρους δοκίμια, που εδώ κατέχουν τη θέση ενότητων-κεφαλαίων, μπορεί να φαίνονται εκ πρώτης όψεως —κι

όχι πάντοτε— διατεταγμένα χωρίς διέποντα λόγο, αλλά η ανάγνωση αποκαλύπτει μια εσωτερική εστιακή δομή με απόλυτη συνέχεια και συνέπεια λόγου, που κατά θαυμαστό τρόπο συνδυάζει τη βιολογική πορεία με τη φιλοσοφική ανάταση του Σκλάβου. Από το χώρο της Κεφαλονιάς στο Παρίσι και πάλι στα Επτάνησα, κι από τα πρώτα παιδικά του χρόνια ως τον τραγικό θάνατο, ο Σκλάβος μέσα στα δοκίμια αυτά ανατέμνεται από το συγγραφέα. Και κάτι το αξιολογότερο: ο συγγραφέας με την επι-

στημονική του σεμνότητα αποφεύγει την απολυτότητα στο ύφος και στα συμπεράσματα. Αντίθετα, διακρίνουμε την αγωνία του να προσεγγίσει τον Σκλάβο, καθώς τον εμβολίζει από τόσες —όλες θα λέγαμε— οπτικές γωνίες, παρέχοντας τις δυνατότητες μιας πιο πέρα διαλεκτικής διαδικασίας με προτάσεις και προβληματισμούς.

Γεώργιος Ν. Μοσχόπουλος

Faith Ringgold, Ο γάμος: το κουίλτ των εραστών, 1986